

SÁRA SÁNDOR, A TEREMTŐ EMBER*

Tisztelt Ünneplő Gyülekezet! Hölgyeim és Uraim!

Amikor erre a megtisztelő feladatra készültem, hogy Sára Sándort laudálhatom, azon törtem a fejem, mit mondanék róla, ha egy szóval kellene jellemeznem. Teremtő embernek nevezném. Értékteremtő erő valami fontos ügy szolgálatában – ez az, ami közös minden alkotásában, legyen az fotó, maga rendezte rövidfilm, játékfilm, dokumentumfilm, vagy egy televízió megteremtése. Operatorként különleges látványteremtő képességét adta pályatársai alkotásaihoz.

Sára Sándor ismert és mára elismert művész, díjait, kitüntetései hosszan sorolhatnám: a szakmai, művészeti díjak mindegyikét megkapta egészen a Kossuth-díjig. A Magyar Mozgóképek Mestere. Birtokolja több állami kitüntetéssel együtt a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal kitüntetést is. Ő az az alkotó ember, akinek minden munkája közéleti szerepvállalás is. Ezt igazolták vissza a különböző civil szervezetek, amikor díjazottjukul választották. Csak néhányat említek díjaikból: Politikai Elítéltek Közösségéért Érdemkereszt, Tura nagyközség díszpolgára, Magyar Örökség Díj, „Hűség a hazához” Érdemkereszt, Gulág-emlékérem, Pest megye díszpolgára, Teleki Pál Érdemérem.

1933-ban született Turán. A településhez, a vidékhez mindmáig hű maradt. Ma is Budapest, Köveskál, Tura hármas vonzásában él. Káderlapja miatt – édesapja jegyző volt – elsőre nem vették fel a Filmművészeti Főiskolára. De nem tétlenkedett: fotografálta a turai lakodalmakat, dokumentálta a falu életét, ünnepeit, s „figuránként” munkába állt a Földmérő és Talajvizsgáló Irodában. Talajtani méréseket végezve bejárta, s közben megismerte az országot, a tanyákat, az ott élő embereket, gondjait, örömeiket. Fotózott, s a második felvételijére vitt képeiről Illés György, a főiskola operatőr tanszakának vezetője így emlékezett: „*feljött vidékről egy fiatalember, egy hallatlanul érdekes fotósorozattal. Alomszép dolgokat csinált. Úgy hívták: Sára Sándor*”

A fotózást a filmkészítés mellett is folytatta. Gyönyörű állóképei beszédes emberi arcokat, házakat, tárgyakat őriznek a háború után rohamos tempóban felszámolt vidéki, paraszti Magyarországról. Őrizik, s közel hozzák az ezer ránccal barázdált bölcs öregembereket, s a távoli India csillogó szemű gyerekeiket, színes, különös világát. Képei-

ből szerencsére a nagyközönségnek is jutott ízelítő. Volt kiállítása a Magyar Fotográfiai Múzeumban, a Mai Manó Fotogalériában, a Néprajzi Múzeumban és több városban. Különböző válogatások, pl. az Indiában készített fotói kötetben is megjelentek.

Országjárásának fotódokumentumait filmek is őrzik. Amerre járt, lefényképezte a világháborús emlékműveket. *Pro patria* című rövidfilmjében a korabeli háborúzásra lelkesítő híradók, majd a hazatérő, megnyomorított, sebesült katonák képei, s az elesettek emlékműveiről készített fotók közötti ellentmondással hívja fel a háborús propaganda hazugságára a figyelmet.

„*Én mind a mai napig a képek büvöletében éltem, s élek. – mondja. Ha egy filmben nem pontosak a képek, az engem zavar. Azt az alkotást én nem tekintem filmnek.*”

Képteremtő fantáziájáról, kompozíciós készségéről, az általa fényképezett sok szép film tanúskodik.

Gaal Istvánnal készített *Pályamunkások* című vizsgafilmje, amelyben a kép és a zene ritmusának egymásra hatása a kísérlet tárgya, a bécsi világí-

* Sára Sándor laudációja, melynek rövidített változata elhangzott a Bethlen Gábor Alapítvány díjátadó ünnepségén 2012. november 2-án az URÁNIA Nemzeti Filmszínházban.

júsági találkozó nagydíját nyerte el. A korszerű filmnyelv megteremtésének kísérlete az 1960-ban forgatott *Virágát a napnak* című filmköltemény. Folytathatta volna ezt az utat, hiszen mestere volt a szakmájának, s olyan – egymástól távol álló rendezők – változatos stílusú filmjeinek képi világát teremtette meg operatőrként, mint pl.: Gaál István *Sodrásban* (1964), *Orfeusz és Eurýdiké* (1985), Kósa Ferenc *Tízezer nap* (1967), *Ítélet* (1970), *Hószakadás* (1974), Kardos Ferenc – Rózsa János *Gyerekbetegségek* (1965), Kardos Ferenc *Ünnepnapok* (1967), Szabó István *Apa* (1965), *Tűzoltó utca 25.* (1973), Ranódy László *Árvácska* (1976), Radványi Géza *Circus Maximus* (1980), s Huszárik Zoltánnal közös alkotásuknak, a felejthetetlen *Szindbádnak* (1971).

Neki azonban önálló mondanója volt. Az emberi sorsok, a történelmi fehér foltok, a társadalmi igazságtalanságok, anomáliák izgatták. A dokumentumfilm erejében bízva forgatja az *Egyedül c.* filmjét a magányról, s a *Vízkeresztet*, amelyben felejthetetlen képsorokkal hívja fel a figyelmet a tanyán élők életére, s ad kis reményt a reggeli napfényben a jégen sikló, kabátjukat a szélnek kitérő gyerekek záró-képével.

Az alkotásban meglévő türelmetlen tenni akarás, szüntelen teremtési, jobbitási és kiigazítási törekvés megerősítést kap, amikor a Turán néprajzi filmet forgató Szóts Istvánnal megismerkedik. Mellészegődik, cipeli a statívjait, s tanul tőle. Csodálja tehetségét, alaposágát, az alkotás iránti alázatát, emberi, szakmai tisztességét. Szóts István haláláig szóló mester-tanítványi, majd baráti kapcsolatuk születik. Szótsnek, s Illés Györgynek köszönheti, hogy noha 1956-ban tagja volt a főiskola Forradalmi Bizottságának, nem érte komoly retorzió. Mindössze annyi történt, hogy elvégezvén a főiskolát büntetésből nem a játékfilm-, hanem a dokumentumfilm stúdióba került. Az első komolyabb munkáját, a *Busójárás c.* dokumentumfilm elkészítésének a lehetőségét is ennek a két embernek a segítségével kapta.

Alapító tagja a Balázs Béla Stúdióknak, a magyar film nagy korszakát megteremtő fiatal filmes nemzedék szabad szellemi műhelyének, amely a 60-as években a demokrácia szigete. Itt próbálhatták ki (Sára Sándor többek között Gaál Istvánnal, Huszárik Zoltánnal – de Szabó István, Kósa Ferenc, Novák Márk is, hogy csak néhány nevet

említsék az ott alkotók közül) világmegváltó ötleteiket, cenzúra és bemutatási kötelezettség nem lévén a stúdióban – gyakran a kimondhatóság határait súrolva. Itt született Sára Sándor nagy visszhangot kiváltó, ma, 50 év múltán is érvényes rövidfilmje, a *Cigányok*, egyik első dokumentuma a kiszolgáltatottak iránt érzett szolidaritásának.

1968-ban készített első önéletrajzi ihletésű nagyjátékfilmje, a *Feldobott kő* nemzedékének új, értékközpontú szemléletével az ötvenes évek drámáit ábrázolja kritikus szenvedéllyel. A *Holnap lesz fácán* (1974) vérbeli szatíra a bürokráciáról. A *80 huszár* (1978) hiteles krónikák alapján eleveníti meg egy Lengyelországban állomásozó huszárezred eszmélését arra, hogy idegen érdekekért, a hozzájuk hasonlók ellen harcolnak. Hazaszökésük, küzdelmes útjuk története a szabadságharc Világosig terjedő története is egyben. A *Tüske a köröm alatt* (1987) a helyi kiskirályok ellen született, majd egyre drámaibb történetekben – *Könyörtelen idők* (1991), *Vigyázók* (1993), *A vád* (1996) – jeleníti meg múltunk tragikus eseményeit.

Hosszú dokumentumfilmjeivel emberek sokaságának adta vissza az önbecsülését, emléket állítva azoknak, akiket egy történelmi korszak megbélyegzett.

A 25 részes *Krónika* ill. moziváltozata a *Pergőtűz* című filmpozsáival a II. Magyar Hadsereg bekerült a nemzet, s valamennyiünk emlékezetébe. A doni katasztrófát feldolgozó filmfolyam a szemtanúk és a túlélők beszámolóit, valamint korabeli híradók alapján olyan eseményekkel ismertette meg a közönséget, amelyeket egyéni sorsokon keresztül egy ország megszenvedett, de amelyek feldolgozásához a történészek csak később kezdtek vagy kezdek hozzá.

Néptanítók c. filmje főhajtás, tiszteletadás azoknak a tanítóknak, akiket szinte kivétel nélkül kivittek a frontra, s akik alhadnagyokként, zászlósokként védtek a rájuk bízott bakákat, s amennyit csak tudtak, hazahoztak. De ugyanígy védtek 56-ban a falu népét, rendjét, miközben irányították a szabadságmozgalmat, amiért természetesen megkapták kegyetlen büntetésüket.

A 14 részből álló *Nehézorszúak* hősei a szovjet légerekbe elhurcolt, s onnan visszatért túlélők. Ehhez a vonulathoz tartozik a *Csonka Bereg*, a *Magyar nők a Gulágon*, az asszonyokról, akiket

ugyancsak elhurcoltak. Ennek egy kiemelt története a *Memento*, amelynek főhőse a baracs / templomos emlékmű hősi halottai között az egyetlen nő, felidézésén keresztül azonban három asszonynak a tragikus sorsát ismerhetjük meg. Sára Sándor Gulag filmjeinek torokszorító vallomásaiban a hogyan lehetett embernek maradni az embertelenségben történeteivel is találkozhatunk. Ehhez a vonulathoz tartozik *A lefegyverzett ellenséges erők* a nyugati hadifogságba esettek kicsit sem könnyebb életéről.

Jellemzőjük a hiteles emberi tanúságtétel, amelynek segítségével mélyebben megismerhetővé, az utókornak átélhetővé válik a történelem. Az áldozatoknak pedig elégtételt, erkölcsi igazságszolgáltatást nyújt az, hogy mások is megismerik tragikus történetüket.

A bukovinai székelyek sorsát bemutató *Sír az út előttem* című filmpozsához személyes emlékem is fűződik. Elkészültekor bekerült a filmszemle programjába. A zsűri hosszan tanakodott, mert mégiscsak a játékfilmek versenyén voltunk, s soha a szemlék történetében előtte még nem díjaztak dokumentumfilmet. A filmnek azonban olyan erős katartikus hatása volt, hogy – noha a zsűri különböző ízlésű, értékrendű tagokból állt – végül egyhangú döntéssel, megelőzve a versenyben lévő összes játékfilmet, megkapta a szemle fődíját.

S végül hadd szóljak Sára Sándor életművének legnagyobb hatású darabjáról, a *Duna Televízióról*. 1993 nyarán kérték fel a Duna Televízió élére, amelynek akkor a politikai szándékon és az indulásra biztosított mindösszesen 300 millió forintot kívül semmije sem volt. Nem volt műsortartaléka, gyártó bázisa, saját stúdiója, technikája, irodái, saját pénzügyi, számviteli részlege. Volt viszont elszánt elnöke, aki elhatározta, hogy az összmagyarságnak szóló televíziót teremt maga válogatta csapatával. Következetesen érvényesítette, és vezető társai közreműködésével érvényesítette, hogy a televízió tartalmában, arculatában, szervezetében egyaránt meghatározó legyen a „határon túliság”.

A határon túli területek egy-egy nagyobb csoportjából választották a bemondókat, kialakították a határon túli tudósítói hálózatot, a tartalmi kérdéseken (a műsортípusok, a meghívott vendégek, a műsorarányok, tematika stb.) túl a televízió formai jegyei (Jankovics

Marcell beköszönő logoja, az elválasztók, Bartók, Kodály zenéi stb.) is az egyéges magyar kultúrát hirdették.

A deklarált szellemi honfoglalás részeként került képernyőre a déli harangszó, mindig más magyarországi vagy határon túli templom képével és haranghangjával, s a határjelölés nélküli Kárpát medence domborzati térképén megjelenő időjárás jelentés.

Gondoskodott arról, hogy a műsor vételi lehetőségének elősegítésére a Duna Televízióért Alapítványon keresztül televíziók, műholdvevők jussanak el a magyarság köztintzményeihez, iskolákhoz, egyházakhoz.

A DTV műsorai között kiemelt helyet foglaltak el az óvodástól a kisiskolás, a középiskolástól egészen a felnőtt korosztály számára készült anyanyelvi műsorok, amelyeket az iskolai oktatás segítésére, sokszorosítva juttattak el határon túli oktatási intézményekbe.

A Balázs Béla Stúdió mintájára létrejött a Duna Műhely, amelyben a fiatal alkotók kísérleti jelleggel, az adásba kerülés kényszere nélkül készíthettek értékes produkciókat.

Megalakult a Dunatáj Alapítvány, megteremtve a magas színvonalú dokumentumfilm készítés hátterét.

Az elkötelezett, felelősen gondolkodó, de televíziós ismeretekkel nem rendelkező határon túli munkatársaknak létrehozott Dunaversitás kidolgozott tanterv alapján biztosít magas szintű elméleti és gyakorlati szakmai képzést mind a mai napig – Sára Sándor vezetésével.

A médiaháború idején, a politikai közéletben és a sajtóban megnyilvánuló Duna-ellenes indulatok természetesen eljutottak a televízió falain belülre is. Sára Sándor azonban megalapozott, ki-magasló szakmai tekintélyének köszönhetően nyugalmat és magabiztosságot sugárzott a külvilág felé csakúgy, mint közvetlen munkatársi környezetére és a Duna Televízió egészére. A tervszerű építkezés nyugalma és lendületét. Kiváló vezetői képességű, hittel, hitelesen dolgozó, a Duna Televízió arculatát meghatározó elnök volt.

Elszánt építő, aki 2000-re fáradhatatlan munkával kiépített egy televíziós szervezetet, s létrehozott egy csapatot. Kényszerű lekötésekor egy önálló székházban elhelyezett, kellemes munkakörülményeket biztosító, korszerű technikával, 4 db stúdióval, 13 montírozóval, egy 5 kamerás közvetítőkocsival,

a Híradó korszerű news roomjával, és önálló szinkronstúdióval rendelkező televíziót adott át. Egy olyan televíziót, amely megkapta az UNESCO legjobb kulturális televízióinak járó kitüntető címét, de ami ettől is több, kivítva az ország határain túl élő magyar nézői számára legfontosabb kultúrákövetítő, hírközlő, oktató, közösségteremtő televízió rangját.

Életem nagy ajándékának tekintem, hogy a csapatának a tagja lehettem.

Benkő Samu akadémikus, amikor az utolsó kuratóriumi ülésen megköszönte a munkáját, így jellemezte: „A Duna Televízió és Sára Sándor személye összeforrott. A közügyek mindig egyéni ügyek is. Ha nincsenek olyan személyiségek, akik merik vállalni a maguk egyéniségét, amikor közügyekben cselekszenek, annak a közösség látja kárát. Rendkívüli módon tiszteltem Sára Sándorban azt, hogy ha a meggyőződése azt diktálta, adott pillanatban tudott nemet mondani. Olyan időkből, amikor a közszolgálatra vállalkozott emberek hozzászoktak ahhoz, hogy többnyire igent mondanak azoknak, akiknek – úgy érzik – a megbízásából dolgoznak. Ez rendkívül fontos tulajdonság.”

Nem szeretném az ünnepi hangulatot azzal rontani, hogy végigtekintem, mi történt a Duna Televízióval Sára Sándor távozása után, inkább arra figyeljünk, mivel foglalkozik most a változatlanul tevékeny alkotó.

Évtizedek óta dédelgetett filmtervére, a *Transzibériai álmom* c. játékfilmjére, amellyel le szeretné zárni a dokumentumfilmekben tárgyalt, lágerrekbe kerültek történetét, nincs pénz, csakúgy, mint másik tervére, ami egy

anyai ágon magyar származású indiai festőnőről, Amrita Sher-Gilről szólna, akit a mai napig a modern indiai festészet egyik megalkotójaként tart számon a művészettörténet. Ennek a forgatókönyve is elkészült, hosszú évek óta vár a megvalósításra.

De mint élete során sosem tette, Sára Sándor most sem tétlenkedik.

Továbbra is hatással akar lenni a közügyekre, szakmája ügyeire. Ha vannak partnerei, azokkal, ha maga marad, egyedül, ahogy lehet, de tenni akar.

A Dunaversitás mellett, elnöke az évente megrendezett lakitelki Filmszemlének. A Magyar Művészeti Akadémia elnökségi tagja, s hogy az Akadémia köztestület lett, s anyagi lehetőségek is adódtak, legendás munkabírása, új feladatokat talált. Megismertetni a fiatal generációkkal a magyar filmművészet megszületett, igazi értékeit, őrizni, dokumentálni a hajdanvolt Duna Televízió értékeit, hallatni a szakma hangját a filmgyártással, terjesztéssel kapcsolatos ügyekben, ápolni az emléket szeretve tisztelt mesterének Szóts Istvánnak, közeli pályatársainak, barátainak, Huszárik Zoltánnak, Gaál Istvánnak.

Most, amikor a Bethlen Gábor Alapítvány megszületésének 30. évfordulóján a kuratórium első ízben ítélte filmalkotónak a Bethlen Gábor díjat, ez az alkotó nem lehet más, csak Sára Sándor, aki a Bethlen Gábor Alapítvány jelmondata szellemében „az erőket együvé fogva a haza javára akart és tudott tenni”.

Élete, életműve nemzedékek számára legyen lelkesítő példa!

BAKOS EDIT 1974-ben az ELTE-n szerezte magyar nyelv és irodalom tanári, valamint népművelési előadói diplomáját. Az egyetem befejezése után a Népművelési Intézet Kutatási Osztályán kezdett el dolgozni. A 70-es végétől 1993-ig a Magyar Film- és TV-művészek Szövetségének ügyvezető titkára. Részt vett a Magyar Mozgóképi Alapítvány létrehozásában, működésének, pályázati rendszerének kialakításában. Felkérték, legyen az Alapítvány kuratóriumi titkára, amit elvállalt.

1993-ban Sára Sándor hívására megy az újonnan induló Duna Televízióhoz. Előbb a szervező főigazgatói irodavezetője, majd műsorigazgatója. Később megválasztották művészeti alelnöknek.

2001 novemberétől részt vesz az Uránia Nemzeti Filmszínház jövőjét tervező munkálataiban, 2002. május 1-jétől az Uránia NF programigazgatója és ügyvezető általános helyettese. 2005. február 26-tól az ügyvezető igazgató által meghatalmazott helyettese.

2004. június 1-jétől, a Nemzeti Filmiroda megalakulása óta részt vesz a Filmszakmai Bizottságban, amely a filmalkotások „art” minősítéséről dönt.

2005 márciusától a Mozisok Országos Szövetsége Választmányának tagja.

2005. július 1-jétől az Uránia Nemzeti Filmszínház ügyvezető igazgatója.